

Als je slachtoffer bent van psychisch geweld en hulp zoekt, kijk dan op de website van [Veilig Thuis](#) of [Ik vermoed huiselijk geweld](#)

STATEMENT AMNESTY INTERNATIONAL: STEL PSYCHISCH GEWELD EXPLICIET STRAFBAAR IN NEDERLAND

Maart 2024

INLEIDING

Amnesty International zet zich al meer dan twintig jaar in om gendergerelateerd geweld te stoppen.¹ Geweld tegen vrouwen is een mensenrechtenschending en een vorm van discriminatie op grond van gender.² Het tast onder andere het recht op leven, het recht op gezondheid, het recht op lichamelijke en geestelijke integriteit en het recht om vrij van geweld te leven aan.³ Staten zijn verplicht om discriminatie op grond van gender en geweld tegen vrouwen uit te bannen.⁴ Helaas wordt er in Nederland niet genoeg gedaan om deze mensenrechtenschendingen te voorkomen en te bestrijden.

In dit statement richt Amnesty International zich op de verplichtingen van de Nederlandse overheid met betrekking tot één specifiek aspect van gendergerelateerd geweld: psychisch geweld door een intieme partner of ex-partner.⁵

¹ Amnesty International heeft in de periode 2004-2010 gewerkt aan de campagne "Stop geweld tegen vrouwen", onder het motto: *Geweld tegen vrouwen raakt iedereen*. De campagne was bedoeld om bij te dragen aan de inspanningen van vrouwenrechtenbewegingen over de hele wereld. Lees het rapport hier: www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/08/act770012004en.pdf. Lees hier meer over het werk van Amnesty International Nederland op het gebied van gendergerelateerd geweld: www.amnesty.nl/wat-we-doen/gender-en-mensenrechten/slachtoffers-seksueel-geweld-onder-vluchtelingen; www.amnesty.nl/wat-we-doen/campagnes/letstalkaboutyes/overzicht

² Gendergerelateerd geweld tegen vrouwen is geweld dat gericht is tegen een vrouw omdat ze een vrouw is of geweld dat vrouwen buitenproportioneel vaak treft en geworteld is in genderdiscriminatie en ongelijkheid, machtsmisbruik en schadelijke genderstereotypen en -normen. Vrouwen en meisjes, LGBTI- en genderdiverse mensen worden onevenredig zwaar getroffen door gendergerelateerd geweld, meestal gepleegd door mannen: Amnesty International, *From paper to practise*, Kosovo must keep its commitments to domestic violence survivors (30 augustus 2023), p. 14. Zie: www.amnesty.org/en/documents/eur73/7125/2023/en/

³ Dit volgt onder andere uit: Het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, het EU-Handvest, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, VN-Vrouwenverdrag en het Istanbul Verdrag.

⁴ Algemene Vergadering van de VN, *Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen*, Verenigde Naties, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, 18 december 1979, [hierna: CEDAW]. CEDAW vereist dat staten alle passende maatregelen nemen om "discriminatie van vrouwen door personen, organisaties of ondernemingen uit te bannen" en "bestaande wetten, voorschriften, gewoonten en praktijken die discriminatie van vrouwen inhouden, te wijzigen of af te schaffen" (CEDAW, Artikel 2(e) & (f)). De verplichting om discriminatie op basis van geslacht en geweld tegen vrouwen uit te bannen heeft een onmiddellijk karakter en vertragingen kunnen op geen enkele grond gerechtvaardigd worden, ook niet op economische, culturele of religieuze gronden (CEDAW-Comité, General Recommendation No. 35, par. 21).

⁵ Huiselijk geweld, in dit geval in de vorm van psychisch geweld, kan ook plaatsvinden tussen andere gezins- en familieleden.

Geweld tegen vrouwen kan veel verschillende vormen aannemen.⁶ Een veelvoorkomende vorm van geweld tegen vrouwen is huiselijk geweld.⁷ Huiselijk geweld wordt in het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld [Hierna: Istanbul Verdrag] gedefinieerd als "alle vormen van fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld dat plaatsvindt binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven."⁸ Hoewel iedereen slachtoffer kan worden van huiselijk geweld, worden vrouwen er onevenredig zwaar door getroffen.⁹

Volgens statistieken van Eurostat heeft ongeveer 33 % van de vrouwen in Nederland, die ooit een relatie heeft gehad tijdens hun volwassen leven, te maken gehad met geweld door een intieme partner. In totaal heeft 17 % te maken gehad met fysiek geweld (inclusief bedreigingen) of seksueel geweld, terwijl 32 % te maken heeft gehad met psychisch geweld,¹⁰ waaruit blijkt dat gendergerelateerd geweld een wijdverbreid probleem is in Nederland.

Toezichthouders op de naleving van mensenrechten benadrukken daarom dat de Nederlandse overheid een aantal dringende stappen moet nemen, waarbij moet worden gekeken naar alle factoren die bijdragen aan de huidige situatie, waaronder de wettelijke structuren, institutionele tekortkomingen en vooroordelen en stereotypen in de samenleving.¹¹

Onder psychisch geweld wordt verstaan: de opzettelijke gedragingen die ernstige schade toebrengen aan iemands geestelijke integriteit, door middel van dwang of bedreiging.¹² Voorbeelden van psychisch geweld zijn onder andere emotionele mishandeling, stalking en intimidatie.¹³ Een specifieke vorm van psychisch geweld wordt "dwingend controle" of "intieme terreur" genoemd.¹⁴ Dat is een ernstige vorm van intiem partnergeweld waarbij de ene partner de andere sterk domineert en controleert.¹⁵ Dwingende controle is een patroon van psychisch geweld, dat bestaat uit een mix van controle uitoefenen, iemands vrijheid beperken en iemand vernederen en bedreigen, met als gevolg dat de

⁶ Geweld tegen vrouwen kan onder meer gaan om partnergeweld, eegerelateerd geweld, verkrachting, seksueel geweld, stalking, psychologisch geweld, dwang, sociaal isolement, financiële afhankelijkheid en onlinegeweld. De meest extreme vorm is femicide, www.mensenrechten.nl/themas/gendergelijkheid/geweld-tegen-vrouwen

⁷ CBS Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022. Beschikbaar via: [Totaalbeeld huiselijk geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag – Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022](https://www.cbs.nl/nl-nl/actualiteit/2022/01/20/grevios-evaluatierapport) | CBS: "In de periode maart-april 2022 gaf 9 procent van de personen van 16 jaar en ouder aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van een of meerdere vormen van huiselijk geweld, een percentage dat vergelijkbaar is met dat van 2020 (8 procent). Het gaat om omgerekend bijna 1,3 miljoen personen. Huiselijk geweld omvat een of meer vormen van fysiek geweld in huiselijke kring, dwingend controle in huiselijke kring, stalking door ex-partner en seksueel grensoverschrijdend gedrag in huiselijke kring."

⁸ Artikel 3 onder b, Istanbul Verdrag.

⁹ Onderzoeksrapport Regioplan, De rol van gender bij geweld, juni 2022, p. 28: "De data die we voor dit onderzoek hebben geanalyseerd laten zien dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn als slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld, en mannen oververtegenwoordigd als plegers; en dat deze sekseverschillen toenemen wanneer wordt ingezoomd op (ex-) partnergeweld, seksueel geweld en op ernstiger geweld en geweld met ernstiger gevolgen." Zie: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/06/23/de-rol-van-gender-bij-geweld

¹⁰ Eurostat, 2021, eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/violence/NL

¹¹ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/01/20/grevios-evaluatierapport; CEDAW, Concluding observations on the sixth periodic report of the Netherlands, 2016, p. 6 en 7, zie: www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/CEDAW_C_NLD_CO_6_25108_E.pdf; College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, zie: [Brief aan de vaste commissie Justitie en Veiligheid over het commissiedebat strafrechtelijke onderwerpen](http://www.mensenrechten.nl) | College voor de Rechten van de Mens (www.mensenrechten.nl)

¹² Artikel 33, Istanbul Verdrag.

¹³ EIGE, Understanding Psychological Violence against Women, 2023, eige.europa.eu/publications-resources/publications/understanding-psychological-violence-against-women-need-harmonised-definitions-and-data-eu

¹⁴ In de factsheet van het landelijke programma 'Geweld hoort nergens thuis' wordt de term 'intieme terreur' gebruikt: vng.nl/sites/default/files/2022-01/ghnt_factsheet_intieme_terreur. In het Engels wordt vaak de term 'coercive control' gebruikt.

¹⁵ www.mensenrechten.nl/actueel/nieuws/2022/11/08/hoe-genderongelijk-is-nederland-het-onzichtbare-probleem-van-psychisch-geweld

ander sociaal geïsoleerd raakt, zijn zelfvertrouwen verliest en minder mogelijkheden heeft om steun te zoeken.¹⁶

Bij huiselijk geweld wordt vaak gedacht aan fysiek geweld, maar psychisch geweld komt vaak voor en kan veel schade aanrichten.¹⁷ Psychisch geweld is een vorm van gendergerelateerd geweld, dat ook vooraf kan gaan aan andere verwoestende vormen van geweld, zoals femicide.¹⁸

In dit statement roept Amnesty International de Nederlandse regering op om het huidige strafrechtelijk kader te herzien en ervoor te zorgen dat alle aspecten en elementen van psychisch geweld in Nederland strafbaar worden gesteld. Amnesty International benadrukt dat het aanpassen van het strafrecht slechts een stukje van de puzzel is in de strijd tegen psychisch geweld. Het moet gepaard gaan met beleid dat zorgt voor preventie en voor capaciteitsopbouw van hulpverleners, politie en justitie in het sensitief reageren op zaken van psychisch geweld, en beleid dat ervoor zorgt dat slachtoffers toegang hebben tot tijdige en adequate hulp en ondersteuning, gerechtigheid en rechtsmiddelen.

FROM PAPER TO PRACTICE

De behoefte aan een holistische aanpak van gendergerelateerd geweld komt duidelijk naar voren in Amnesty International's rapport 'Kosovo: From paper to practice'.¹⁹ Daarin concludeerde Amnesty International dat slachtoffers van huiselijk geweld in Kosovo te maken hebben met onzekerheid en een gebrek aan steun op het moment dat zij aan mishandeling proberen te ontsnappen, ook al is er sterke wetgeving. De regering van Kosovo heeft van de aanpak van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen een nationale prioriteit gemaakt. Maar ondanks deze inzet voldoet de staat niet volledig aan haar mensenrechtelijke verplichtingen om alle juiste maatregelen te nemen om huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen en meisjes aan te pakken. Slachtoffers hebben niet alleen behoefte aan strafrecht dat op papier de mensenrechten waarborgt, maar ook aan bescherming en hulp in de praktijk. Onderzoek van Amnesty International in Kosovo toont aan dat de overheid niet alleen wetgeving, maar ook een alomvattend preventiebeleid moet invoeren en ervoor moet zorgen dat slachtoffers voldoende en adequate bescherming en steun krijgen om te kunnen ontsnappen aan mishandeling en dat ze toegang krijgen tot de rechter en tot herstel, overeenkomstig hun behoeften en prioriteiten.

PSYCHISCH GEWELD IN NEDERLAND

Psychisch geweld is niet apart strafbaar gesteld in het Nederlandse strafrecht. Omdat psychisch geweld verschillende vormen kan aannemen en niet apart strafbaar is gesteld, wordt het niet apart geregistreerd door de politie²⁰ en zijn er geen uitgebreide statistieken. Er zijn echter wel statistieken

¹⁶ Evan Stark omschrijft 'coercive control' (dwingende controle) als een vorm van huiselijk geweld waarbij een dader het slachtoffer berooft van persoonlijke vrijheden. Dwingende controle is een voortdurend patroon van controlerende tactieken die een dader toepast om dominantie uit te oefenen over het slachtoffer. Het kan gaan om een patroon van vernedering, intimidatie, uitbuiting, isolatie, mishandeling en bedreiging. Slachtoffers van dwingende wordt vaak de toegang tot geld, eten, communicatie of vervoer ontzegd, terwijl ze afgesneden worden van familie, vrienden en andere steun. Dwingende controle ondermijnt de fysieke en psychologische integriteit van een slachtoffer. Evan Stark, *Coercive Control – How Men Entrap Women in Personal Life*, 2007, p. 5, 16, 208.

¹⁷ Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022, p. 4: "Psychisch geweld heeft namelijk net als fysiek geweld een grote impact op slachtoffers. Sommige slachtoffers geven aan dit zelfs erger te vinden dan fysiek geweld." Zie:

www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/06/03/tk-bijlage-naar-een-aparte-strafbaarstelling-van-psychisch-geweld-voor-en-tegenargumenten en: Marie-José van Hoof, Sander van Arum en Ine Avontuur, 'Intieme Terreur, Dwingende Controle: De Noodzaak het Patroon te Herkennen en Mythen te Ontmantelen', SOZIO 4 november 2023 - Vakblad voor sociale professionals en het sociaal domein, p. 12: "Neuro-imaging onderzoek door o.a. Hoeboer e.a. (2021), Krause-Utz e.a.(2012) , Spinhoven e.a. (2016), Van Harmelen e.a. (2010a;2010b; 2013) Van Houtem e.a. (2022), Van Schie e.a. (2017) heeft aangetoond dat woorden ertoe doen en zelfs over een langere periode pijnlijker kunnen zijn dan fysieke mishandeling. Emotionele mishandeling heeft de neiging om het risico op PTSS, depressie en angststoornissen juist te verhogen (Crossman e.a. 2016). Zelfs bij fysieke incidenten zijn het vaak de beschuldigende, beschamende, beledigende woorden die een vorm van traumabehandeling noodzakelijk maken."

¹⁸ De minister voor Rechtsbescherming definieert femicide als: *de gendergerelateerde moord op of doodslag op een vrouw*. Zie: [Commissiedebat femicide | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

¹⁹ Amnesty International, Kosovo: 'From paper to practice - Kosovo must keep its commitments to domestic violence survivors' (30 augustus 2023), zie: www.amnesty.org/en/documents/eur73/7125/2023/en/

²⁰ Kamerstukken II 2019-20, 3944, nr. 2020Z14088, p. 4, beschikbaar via: [Kamervragen \(Aanhangsel\) 2019-2020, nr. 3944 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)

over bepaalde vormen van psychisch geweld te vinden. In 2022 zei bijna 10% van de bevolking van 16-plus dat ze in de afgelopen vijf jaar slachtoffer waren geweest van een of meer vormen van dwingende controle door iemand in huis.²¹ In 2022 gaf 7% van de mensen van 16-plus met een ex-partner aan in de afgelopen vijf jaar te zijn gestalkt door deze persoon, en 2% gaf aan in 2022 te zijn gestalkt (wat neerkomt op ruim 170 duizend mensen).²²

Psychisch geweld wordt door deskundigen ook gezien als een stap die voorafgaat aan andere, ernstigere vormen van gendergerelateerd geweld, zoals femicide.²³ Experts hebben opgemerkt dat psychisch geweld vaak niet wordt herkend en onbestraft blijft.²⁴

DE NOODZAAK OM PSYCHISCH GEWELD AAN TE PAKKEN

Organisaties die zich met dit onderwerp bezighouden, constateren dat er in Nederland geen adequate aanpak van psychisch geweld is.²⁵ Van de mensen die met iemand hebben gesproken over hun ervaring thuis met dwingende controle, heeft slechts 5% met de politie of Veilig Thuis gesproken.²⁶ Bovendien constateerde GREVIO (het toezichthoudend orgaan bij het Istanbul Verdrag) dat deze vorm van gendergerelateerd geweld door professionals vaak niet wordt erkend als een vorm van geweld, waardoor vrouwen gedwongen worden mee te werken aan counseling, bemiddeling of echtscheidingsprocedures met de dader, soms uit angst om hun kinderen te verliezen.²⁷

Er zit een cruciaal gat in de bepalingen in het strafrecht. In Nederland zijn niet alle vormen en elementen van psychisch geweld volledig strafbaar gesteld en is er dus geen adequaat wettelijk kader om alle vormen van psychisch geweld te vervolgen en te bestraffen. Bepaalde elementen of vormen van psychisch geweld kunnen onder andere strafbepalingen in het Wetboek van Strafrecht (Sr) vallen, zoals onder artikel 284 Sr (dwang), artikel 285 Sr (bedreiging), artikel 285b Sr (stalking) en artikel 300 Sr (mishandeling). Maar de wet biedt onvoldoende mogelijkheden om verschillende andere vormen van psychisch geweld, zoals dwingende gedragspatronen in intieme partnerrelaties, te vervolgen en te bestraffen.²⁸ Ook vormen en elementen van psychisch geweld, zoals structureel vernederen en dingen

²¹ CBS Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022. Beschikbaar via [Dwingende controle in huiselijke kring - Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022 | CBS](#)

²² CBS Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022, paragraaf 5.1. Beschikbaar via [Stalking door ex-partner - Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022 | CBS](#)

²³ Zowel wereldwijd als in Nederland is femicide een groot probleem. In Nederland wordt gemiddeld elke acht dagen een vrouw vermoord en in 60 procent van de gevallen wordt zij door haar partner of ex-partner vermoord. Ter vergelijking: bij moord of doodslag op mannen is de dader in iets meer dan 4 procent van de gevallen de partner of ex-partner.

De term femicide maakt duidelijk wanneer dodelijk geweld tegen vrouwen gendergerelateerd geweld is. De term wordt gebruikt om duidelijk te maken dat vrouwen in sommige situaties meer risico lopen om gedood te worden dan mannen vanwege hun ongelijke positie in de samenleving. Dit speelt bijvoorbeeld bij het verbreken van een romantische relatie. Termen die vaak ten onrechte worden gebruikt zijn 'crime passionnel', 'relationeel geweld' of 'familiedrama', in plaats van het daadwerkelijk benoemen van de moord van een man op een vrouw. Hierdoor lijkt het te gaan om een uit de hand gelopen emotie. Door verhullend taalgebruik wordt het patroon van geweld en de structurele aard van femicide niet erkend. Het begint met het erkennen van genderongelijkheid als een belangrijke oorzaak voordat het probleem daadwerkelijk kan worden aangepakt. Zie: [www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/35/meer-mensen-vermoord-in-2022-meeste-slachtoffers-in-rotterdam](#) en [www.mensenrechten.nl/themas/gendergelijkheid/geweld-tegen-vrouwen](#)

²⁴ Marie-José van Hoof, Sander van Arum en Ine Avontuur, 'Intieme terreur, dwingende controle: De Noodzaak het Patroon te Herkennen en Mythen te Ontmantelen', SOZIO 4 november 2023 - Vakblad voor sociale professionals en het sociaal domein, p. 5. En professor Jane Monckton Smit, *In Control - Dangerous Relationships and How They End in Murder*. Femicide is vaak een voorspelbare moord en Professor Jane Monckton Smit identificeerde een vast patroon van 8 fases in een relatie van de eerste ontmoeting tot aan de moord: Meestal is er eerst sprake van 'lovebombing', een intense vorm van hofmakerij waarbij iemand attent en charmant lijkt, maar ook een snelle commitment wil van een vaste relatie of huwelijk. Vervolgens is er jaloezies gedrag, geweld en dwingende controle waarbij iemand ook geïsoleerd wordt van vrienden en familie. Als de vrouw vervolgens aangeeft uit elkaar te willen gaan, wordt dat door de man ervaren als vernedering, onrecht en afwijzing, en kan dat leiden tot (meer) geweld, wraakgevoelens en stalking. En dat kan eindigen in moord. Waarbij de man de moord bijna altijd gepland heeft, en de vrouw dus niet tijdens een uit de hand gelopen ruzie wordt vermoord, zoals vaak wordt gedacht.

²⁵ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 3, 4. zie: [Brief aan de vaste commissie Justitie en Veiligheid over het commissiedebat strafrechtelijke onderwerpen | College voor de Rechten van de Mens \(mensenrechten.nl\)](#)

²⁶ Prevalentiemonitor CBS, Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022, par. 4.4. [Dwingende controle in huiselijke kring – Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022 | CBS](#)

²⁷ GREVIO's Evaluatie-rapport Nederland, 2020, par. 144 en para. 201-205. Zie: [www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/01/20/grevios-evaluatie-rapport](#)

²⁸ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 4.

verbieden, vallen niet onder het strafrecht.²⁹ Volgens verschillende organisaties, waaronder het College voor de Rechten van de Mens, vormen de huidige strafbepalingen geen adequaat wettelijk kader om alle vormen van psychisch geweld te vervolgen en te bestraffen, in het bijzonder niet voor het patroon van psychisch geweld dat wordt gedefinieerd als dwingende controle.³⁰

In de praktijk leidt dit wettelijk kader nauwelijks tot vervolging.³¹ Er zijn in Nederland een paar gevallen geweest waarin psychisch geweld werd bestraft op grond van artikel 300 Sr, maar dit betrof bijna uitsluitend de mishandeling van kinderen.³² Het gevaar bestaat dat de bestaande wettelijke bepalingen de specifieke aard van psychisch geweld niet omvatten, met name het patroon dat wordt gedefinieerd als dwingende controle. Het niet erkennen van de specifieke aard van psychisch geweld - de repetitieve en cumulatieve impact ervan en het dwingende en controlerende gedrag dat eraan ten grondslag ligt - creëert een gat in de wet.³³

In 2021 diende een aantal Tweede Kamerleden een motie in waarin werd gevraagd om een onafhankelijk onderzoek dat antwoord geeft op een aantal vragen over psychisch geweld en over de expliciete strafbaarstelling ervan.³⁴ In reactie hierop heeft de Nederlandse regering onderzoek laten doen door de Avans Hogeschool en de Open Universiteit naar de aparte strafbaarstelling van psychisch geweld.³⁵

De onderzoekers spraken onder andere met ervaringsdeskundigen.³⁶ Zij benadrukken dat ze lange tijd niet beseften dat wat ze meemaakten om psychisch geweld ging.³⁷ Volgens de ervaringsdeskundigen in dit onderzoek zou een aparte strafbaarstelling belangrijk zijn om politie en hulpdiensten bewust te maken van het bestaan van psychisch geweld. Ze verklaren verder dat als psychisch geweld expliciet in het strafrecht wordt erkend, dit hen zou helpen om toegang te krijgen tot de juiste hulp en bescherming.³⁸

De minister voor Rechtsbescherming en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport geven aan psychisch geweld niet expliciet strafbaar te willen stellen.³⁹ In plaats daarvan wil het kabinet de strafrechtelijke aanpak van psychisch geweld versterken binnen de bestaande mogelijkheden die het Wetboek van Strafrecht zou bieden, onder meer door deskundigheidsbevordering en scholing van professionals bij het OM, de politie, de Raad voor de Kinderbescherming, de reclassering, Veilig Thuis

²⁹ Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022 p. 54.

³⁰ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 3 ; Orange the World, Actiepunten voor een gecoördineerde en effectieve aanpak van gendergerelateerd geweld, 2023, zie www.orangetheworld.nl/wp-content/uploads/2023/11/OTW2023_Politieke-Actiepunten_A4_DEF.pdf ; Vereniging voor Vrouw en Recht, Clara Wichmann, Brief reactie uitnodiging brieven voor Staatscommissie rechtsstaat, 12 juli 2023, p. 1, zie: www.staatscommissierechtsstaat.nl/onderwerpen/brieven/documenten/brieven/2023/07/12/brief-vereniging-voor-vrouw-en-recht-aan-de-staatscommissie-rechtsstaat

³¹ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 4; Ministerie van J&V, Beleidsreactie op het rapport 'Naar aparte strafbaarstelling van psychisch geweld?', zie: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/12/14/tk-beleidsreactie-op-het-rapport-naar-een-aparte-strafbaarstelling-van-psychisch-geweld-voor-en-tegenargumenten

³² Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022, p. 28: "In zeven van de acht gevonden uitspraken betrof het mishandeling van kinderen."

³³ McGorry, P., & McMahon, M, 'Criminalizing psychological violence in Europe: (non-)compliance with article 33 of the Istanbul Convention', European Law Review, 2021, 46(2), 211-227, p. 8.

³⁴ Motie van het lid Bergkamp c.s. (25 februari 2021) 28345 nr. 246, [Kamerstuk 28345, nr. 246 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](http://Kamerstuk 28345, nr. 246 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl))

³⁵ Kamerstukken II 2020/21, 28345, nr. 246.

³⁶ Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022, zie: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/06/03/tk-bijlage-naar-een-aparte-strafbaarstelling-van-psychisch-geweld-voor-en-tegenargumenten

³⁷ Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022, p. 51.

³⁸ Prof. dr. J. Janssen, Prof. mr. W. Dreissen & drs. K. Juncker, Rapport: 'Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten', 6 april 2022, p. 52.

³⁹ Kamerstukken II 2022/23, nr. 28345, nr. 260 'Beleidsreactie op het rapport Naar afzonderlijke strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en nadelen', 14 december 2022, 4 3 12118, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/12/14/tk-beleidsreactie-op-het-rapport-naar-een-aparte-strafbaarstelling-van-psychisch-geweld-voor-en-tegenargumenten

en de vrouwenopvang.⁴⁰ De minister verwacht dat het beter benutten van het bestaande wettelijk kader kan bijdragen aan de gewenste erkenning, normering en aangiftebereidheid.⁴¹

INTERNATIONALE MENSENRECHTENKADER

Nederland heeft verschillende internationale en regionale verdragen geratificeerd die het verplichten om actie te ondernemen om geweld tegen vrouwen aan te pakken. Dit zijn onder andere het Istanbul Verdrag, het VN-Vrouwenverdrag en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Geweld tegen vrouwen is een vorm van discriminatie van vrouwen en meisjes op basis van gender. De Nederlandse overheid heeft een mensenrechtelijke verplichting om geweld tegen vrouwen te voorkomen en te bestrijden, onder andere door de onderliggende oorzaken aan te pakken, waaronder machtsongelijkheid tussen vrouwen en mannen en genderstereotypering en -discriminatie, en door gendergelijkheid en empowerment van vrouwen te bevorderen.⁴²

HET VERDRAG VAN DE RAAD VAN EUROPA TER VOORKOMING EN BESTRIJDING VAN GEWELD TEGEN VROUWEN EN HUISELIJK GEWELD (ISTANBUL VERDRAG)

Op 18 november 2015 heeft Nederland het Istanbul Verdrag geratificeerd.⁴³ Op 1 maart 2016 is dit juridisch bindende verdrag in Nederland in werking getreden.⁴⁴ Landen die het Istanbul Verdrag hebben geratificeerd, moeten rapporteren over de implementatie van de bepalingen.⁴⁵ Het onafhankelijke orgaan dat toeziet op de uitvoering van het Istanbul Verdrag heet GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) en bestaat uit onafhankelijke deskundigen.⁴⁶

In haar evaluatierapport over Nederland van 2020 uitte GREVIO scherpe kritiek op het Nederlandse genderneutrale beleid ten aanzien van huiselijk geweld en stelde dat er geen overkoepelend beleid of maatregelen waren om alle vormen van geweld tegen vrouwen op een alomvattende en gecoördineerde manier aan te pakken.⁴⁷ GREVIO identificeerde verder een aantal "prioritaire thema's" die verdere actie van de Nederlandse autoriteiten vereisen om volledig te voldoen aan het Istanbul Verdrag, waaronder "de strafbare delicten van psychologisch geweld [...] te herzien".⁴⁸

Artikel 33 van het Istanbul Verdrag stelt: "*De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat opzettelijke gedragingen tot het door middel van dwang of bedreiging ernstig beschadigen van de geestelijke integriteit van een ander, strafbaar worden gesteld.*" De toelichting bij dit artikel verduidelijkt dat het bij psychisch geweld niet zozeer gaat om het strafbaar

⁴⁰ Kamerstukken II 2022/23, nr. 28345, nr. 260 'Beleidsreactie op het rapport Naar afzonderlijke strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en nadelen', 14 december 2022, 4 3 12118, p. 4, 6. Het ministerie van J&V faciliteerde ook de ontwikkeling van een online informatief tijdschrift genaamd 'digizine' over psychisch geweld. Digizine over psychisch geweld (2023), publicaties.avans.nl/voorlichting-psychisch-geweld-via/cover.

⁴¹ Kamerstukken II 2022/23, nr. 28345, nr. 260 'Beleidsreactie op het rapport 'Naar afzonderlijke strafbaarstelling van psychisch geweld?', 14 december 2022, 4 3 12118, p. 5.

⁴² GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 16: "Het Verdrag erkent dat genderongelijkheid tussen man en vrouw een hoofdoorzaak van geweld tegen vrouwen is en verplicht de partijen alle vormen van discriminatie tegen vrouwen te veroordelen en te verbieden, de praktische realisatie van het beginsel van gelijkheid te waarborgen en effectief beleid ten behoeve van de gelijkheid van vrouwen en mannen te implementeren evenals de eigen kracht van vrouwen te bevorderen (artikel 6). Teneinde geweld tegen vrouwen effectief aan te pakken, moeten er naast en in samenhang met het beleid om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden alomvattende beleidsmaatregelen aanwezig zijn om gelijkheid van vrouwen de jura en de facto te bereiken."

⁴³ Raad van Europa, *Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld*, Istanbul, 11 mei 2011, bekend als het 'Istanbul Verdrag'.

⁴⁴ Het Istanbul Verdrag codificeert verder de "due diligence"-norm met betrekking tot de verplichting van staten om gendergerelateerd geweld tegen vrouwen aan te pakken in juridisch bindende normen met betrekking tot vier belangrijke gebieden, waaronder preventie; het bieden van bescherming, ondersteuning en herstelbetalingen aan overlevenden; vervolging van daders; en gecoördineerd nationaal beleid tegen gendergerelateerd geweld. Council of Europe, *Safe from fear, Safe from violence*, 2014, zie: [Safe from fear - Istanbul Convention \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/e/treaties/Convention_on_the_elimination_of_all_forms_of_discrimination_against_women/CIVIL/Convention_on_the_elimination_of_all_forms_of_discrimination_against_women.pdf).

⁴⁵ Artikel 68 lid 1, Istanbul Verdrag.

⁴⁶ Artikel 66, Istanbul Verdrag.

⁴⁷ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 28.

⁴⁸ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, p. 7, 8.

stellen van een (geïsoleerd) incident, maar om het strafbaar stellen van een patroon van schadelijk en dwingend gedrag dat zich over een langere periode ontwikkelt en manifesteert.⁴⁹

Staten mogen ervoor kiezen om niet-strafrechtelijke sancties vast te stellen in plaats van strafrechtelijke sancties voor de in artikel 33 bedoelde gedragingen. Deze sancties moeten echter wel "effectief, proportioneel en afschrikwekkend" zijn, ongeacht of de partijen kiezen voor strafrechtelijke of niet-strafrechtelijke sancties.⁵⁰

In haar evaluatierapport uit 2020 moedigde GREVIO de Nederlandse autoriteiten "sterk aan psychologisch geweld te onderzoeken, te vervolgen en effectief te straffen."⁵¹ GREVIO identificeerde twee belangrijke tekortkomingen in de Nederlandse wetgeving. Ten eerste is de drempel voor strafbaarheid van 'dwang' en 'bedreiging' in de Nederlandse wet te hoog, waardoor alleen de ernstigste vormen van psychisch geweld strafbaar zijn. Ten tweede biedt de wet onvoldoende mogelijkheden om schadelijke gedragspatronen van mishandeling in situaties van huiselijk geweld te bestraffen.⁵² GREVIO merkt in haar evaluatie ook op dat er in de praktijk beperkt gebruik lijkt te worden gemaakt van de huidige strafbepalingen.⁵³

GREVIO wijst erop dat vrouwen die dag in dag uit geïsoleerd, gecontroleerd, geïntimideerd en bedreigd worden door hun partner, eerder geneigd zouden zijn om dit gedrag te melden als ze wisten dat wat ze meemaken een misdrijf is.⁵⁴ Zonder een specifiek misdrijf dat zich richt op dit soort gedrag, zijn de politie en het OM ook slecht toegerust om hierop te reageren. De politie en het openbaar ministerie zijn ook slecht toegerust om hierop te handelen zonder een specifiek misdrijf dat gericht is op dit soort gedrag.⁵⁵

Amnesty International deelt de mening van andere organisaties, waaronder het College voor de Rechten van de Mens, dat de toegevoegde waarde van het strafbaar stellen van alle elementen en vormen van psychisch geweld is dat de bestaande lacunes in de huidige wet kunnen worden aangepakt, en dat een patroon van gedragingen dat wordt aangeduid als 'dwingende controle' kan worden vervolgd. Op die manier kunnen gedragingen worden bestraft, die afzonderlijk bekeken de strafrechtelijke grens niet altijd overschrijden, maar die de geestelijke integriteit van het slachtoffer ernstig schaden door het repetitieve en langdurige karakter ervan.⁵⁶

VN-VERDRAG INZAKE DE UITBANNING VAN ALLE VORMEN VAN DISCRIMINATIE (VN-VROUWENVERDRAG)

De Nederlandse overheid is ook gebonden aan het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (hierna: VN-Vrouwenverdrag). Nederland heeft dit verdrag op 23 juli 1991 geratificeerd.⁵⁷ Het VN-Vrouwenverdrag stelt in artikel 2 dat staten verplicht zijn om alle vormen van discriminatie van vrouwen uit te bannen en alle passende maatregelen te nemen om discriminerende wetten, verordeningen, gewoonten en praktijken te wijzigen of in te trekken. Als een staat dit niet doet, is dat een mensenrechtenschending en een vorm van genderdiscriminatie.⁵⁸ Het Comité voor de Uitbanning van de Discriminatie van Vrouwen⁵⁹ (hierna: het VN-Vrouwencomité) stelt dat

⁴⁹ Explanatory Report - CETS 210 - Violence against women and domestic violence, par. 181, Zie: rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6

⁵⁰ Explanatory Report - CETS 210 - Violence against women and domestic violence, par. 181.

⁵¹ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 219.

⁵² GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 214.

⁵³ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 215.

⁵⁴ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 216.

⁵⁵ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, par. 216.

⁵⁶ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 2.

⁵⁷ OHCHR, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), aangenomen door de Algemene Vergadering in resolutie 34/180, 18 december 1979. Nederland heeft dit verdrag op 23 juli 1991 geratificeerd, zie: tbineternet.ohchr.org/layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=123&Lang=EN.

⁵⁸ Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen; General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, CEDAW/C/GC/35, 26 juli 2017, par. 24; CEDAW-Comité, General Recommendation No. 19: Violence against women, 1992, par. 6.

⁵⁹ Het Comité voor de Uitbanning van de Discriminatie van Vrouwen (CEDAW-comité) houdt toezicht op de naleving van het VN-Vrouwenverdrag. Het CEDAW-comité brengt rapporten uit en doet daarbij aanbevelingen.

gendergerelateerd geweld niet vereist dat er sprake moet zijn van directe en onmiddellijke bedreiging van het leven of de gezondheid van het slachtoffer.⁶⁰ Dergelijk geweld is dus niet beperkt tot daden die fysieke schade veroorzaken, maar omvat ook daden die mentale of seksuele schade of leed veroorzaken, bedreigingen met dergelijke daden, dwang en andere vormen van vrijheidsberoving.⁶¹

Staten zijn verantwoordelijk voor het voorkomen en vervolgen van gendergerelateerd geweld door overheidsactoren⁶² en hebben een 'due diligence verplichting' om "alle passende maatregelen te nemen om handelingen of nalatigheden van niet-overheidsactoren die resulteren in gendergerelateerd geweld tegen vrouwen te voorkomen, te onderzoeken, te vervolgen, te bestraffen en te herstellen."⁶³

Het VN-Vrouwencomité heeft in de zesde periodieke rapportage over Nederland in 2016 een reeks acties aanbevolen die genomen moeten worden om gendergerelateerd geweld in Nederland beter aan te pakken. Zo merkte het Comité op dat het beleid rondom huiselijk geweld moet worden herzien en dat het genderneutrale beleid moet worden vervangen door een gendersensitieve aanpak zodat de genderaspecten van huiselijk geweld goed in kaart kunnen worden gebracht.⁶⁴

EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Nederland is medeoprichter van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en is gebonden aan de bepalingen die daar in staan.⁶⁵ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) heeft geoordeeld dat gendergerelateerd geweld neerkomt op discriminatie onder het EVRM.⁶⁶ Het EHRM heeft uitgelegd dat overheden een positieve verplichting hebben om slachtoffers van huiselijk geweld te beschermen.⁶⁷ Die positieve verplichting houdt in dat de overheid een wet- en regelgevend kader moet opstellen, verplicht is om onmiddellijk te reageren op meldingen van huiselijk geweld en operationele maatregelen moet nemen om specifieke personen die het risico lopen mishandeld te worden, te beschermen. Daarnaast moet de staat geloofwaardige beschuldigingen van dergelijk geweld effectief onderzoeken.⁶⁸

In de zaak *Tunikova e.a. tegen Rusland* oordeelde het Hof dat de Russische regering huiselijk geweld moet aanpakken door wettelijke definities aan te nemen die breed genoeg zijn om verschillende vormen van geweld te omvatten, waaronder "fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld, uitingen van controlerend en dwingend gedrag, stalking en intimidatie, ongeacht of dit fysiek of online plaatsvindt."⁶⁹

Artikel 3 EVRM verbiedt staten om mensen te onderwerpen aan foltering en andere vormen van mishandeling.⁷⁰ Volgens vaste jurisprudentie van het EHRM kan psychisch geweld door niet-overheidsactoren een onmenselijke behandeling zijn.⁷¹

⁶⁰ General Recommendation No.19, par. 6, en General recommendation No. 28, par. 19.

⁶¹ Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, General Recommendation No. 19: Violence against women, 1992; Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, CEDAW/C/GC/35, 26 juli 2017 en Comité inzake de uitbanning van discriminatie van vrouwen, 17 augustus 2011, nr. 20/2008, par. 9.8.

⁶² CEDAW-Comité, General Recommendation No. 35, para 21 en 22.

⁶³ CEDAW-Comité, General Recommendation No. 19, par. 9; CEDAW-Comité, General Recommendation No.35, par. 24(b).

⁶⁴ CEDAW, Concluding observations on the sixth periodic report of the Netherlands, 2016, par. 24 (e), zie: www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/CEDAW_C_NLD_CO_6_25108_E.pdf

⁶⁵ EHRM, Press Country Profile Nederland (laatst bijgewerkt in juli 2023), beschikbaar op: www.echr.coe.int/documents/d/echr/CP_Netherlands_ENG

⁶⁶ EHRM 9 juni 2009, *Opuz v. Turkije*, no. 33401/02.

⁶⁷ EHRM 9 juni 2009, *Opuz v. Turkije*, no. 33401/02, par. 128.

⁶⁸ EHRM 4 november 2019, *Volodina v. Russia*, no. 41261/17, par. 77; EHRM 14 maart 2022, *Tunikova e.a. tegen Rusland*, no. 55974/16, par. 78.

⁶⁹ EHRM 14 maart 2022, *Tunikova e.a. tegen Rusland*, no. 55974/16, par. 153.

⁷⁰ Artikel 3 EVRM: Verbod van foltering: Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

⁷¹ EHRM 4 november 2019, *Volodina v. Russia*, no. 41261/17, par. 73; EHRM 14 december 2021, *Tunikova e.a. tegen Rusland*, no. 55974/16, par. 73; EHRM 16 juni 2022, *De Giorgi v. Italy*, no. 23735/19, par. 62; EHRM 7 juli 2022, *M.S. v. Italy*, no. 32715/19, par. 109. EHRM 4 november 2019, *Volodina v. Russia*, no. 41261/17, par. 73: 'Ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. An assessment of whether this minimum has been attained depends on many factors, including the nature and context of the treatment, its duration, and its physical and mental effects, but also the sex of the victim and the

Artikel 8 EVRM, dat het recht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven vastlegt, wordt ook in de uitspraken van het EHRM over huiselijk geweld toegepast.⁷² Het Europees Hof stelt dat overheden een positieve verplichting hebben om de fysieke en psychische integriteit van een persoon te beschermen, ook in de relaties tussen privépersonen, in het bijzonder voor slachtoffers van huiselijk geweld.⁷³ In deze context heeft het EHRM geoordeeld dat staten verplicht zijn om een wettelijk kader op te stellen om de psychische integriteit van een individu te beschermen tegen andere personen,⁷⁴ waaronder bijvoorbeeld onlinegeweld door een intieme partner.⁷⁵

Volgens de rechtsspraak van het EHRM hebben overheden daarom positieve verplichtingen om huiselijk geweld, inclusief psychisch geweld, te bestrijden en om de rechten die zijn vastgelegd in artikel 3 en 8 van het EVRM te beschermen.

CONCLUSIE EN OPROEP TOT HERZIENING VAN HET STRAFRECHT

In het huidige Nederlandse strafrecht wordt psychisch geweld niet adequaat strafbaar gesteld, en dat draagt bij aan de problemen om dit type geweld goed te kunnen vervolgen. De wet biedt onvoldoende mogelijkheden om schadelijke gedragspatronen, waaronder dwingende controle, te identificeren, te voorkomen en te bestraffen. Het Nederlandse wettelijk kader voldoet niet aan de eisen van een 'effectief, proportioneel en afschrikwekkend systeem', zoals het Istanbul Verdrag vereist.⁷⁶

Amnesty International pleit ervoor dat de Nederlandse overheid de aanbevelingen van de mensenrechtencomités uitvoert en dringend actie onderneemt om gendergerelateerd geweld, en de lacunes in de bestaande wetgeving met betrekking tot psychisch geweld, aan te pakken. Nederland moet de bepalingen in het Wetboek van Strafrecht herzien om ervoor te zorgen dat alle elementen en vormen van psychisch geweld adequaat en expliciet strafbaar worden gesteld binnen het wettelijk kader.⁷⁷ Het niet erkennen van alle elementen van psychisch geweld als een vorm van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen, draagt bij aan het in stand houden van dergelijk geweld.

Hervorming van de wetgeving alleen is niet voldoende om de onderliggende oorzaken en factoren die tot dergelijk geweld leiden, aan te pakken. De overheid moet ook investeren in preventie en het versterken van de ondersteuning en hulp aan slachtoffers voor alle vormen van gendergerelateerd geweld, waaronder psychisch geweld. Naast de hervorming van de strafwetgeving is ook de uitvoering van cruciaal belang om te zorgen voor doeltreffende bescherming en ondersteuning van slachtoffers en voor de vervolging van daders, en om de overtreffende trap van geweld, zoals femicide, te voorkomen. Politieke wil, voldoende financiële middelen, adequate opleiding voor politie en justitie en bewustwording zijn essentieel.⁷⁸

Strafbaarstelling kan een startpunt zijn om psychisch geweld aan te pakken, te vervolgen en te voorkomen, maar moet tegelijkertijd onderdeel zijn van een breder geïntegreerd plan om vrouwen te

relationship between the victim and the author of the treatment. Even in the absence of actual bodily harm or intense physical or mental suffering, treatment which humiliates or debases an individual, showing a lack of respect for or diminishing his or her human dignity, or which arouses feelings of fear, anguish or inferiority capable of breaking an individual's moral and physical resistance, may be characterised as degrading and also fall within the prohibition set forth in Article 3. It should also be pointed out that it may well suffice that the victim is humiliated in his or her own eyes, even if not in the eyes of others (see *Bouyid v. Belgium* [GC], no. [23380/09](#), §§ 86-87, ECHR 2015).'

⁷² Bijvoorbeeld EHRM 9 juni 2009, *Opuz v. Turkije*, no. 33401/02; EHRM 27 juli 2012, *Kalucza v. Hongarije*, no. 57693/10; EHRM 30 november 2010, *Hajduová v. Slowakije*, nr. 2660/03;

⁷³ EHRM 11 juni 2020, *BUTURUGĂ v. ROMANIA*, no. 56867/15 paras 60-62.

⁷⁴ EHRM 14 september 2009, *Sandra Jankovic v. Croatia*, no 38478/05, par. 45; 25 maart 1993, *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, par. 36.

⁷⁵ EHRM 6 februari 2019, zaak *Miličević v. Montenegro*, nr. 27821/16, par 74 en EHRM 14 september 2021, *Volodina tegen Rusland* (nr. 2), nr. 40419/19, para 48-49.

⁷⁶ GREVIO's Evaluatierapport Nederland, 2020, Bijlage I para 35, 36.

⁷⁷ College voor de Rechten van de Mens, Brief aan de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid voor het Commissiedebat Strafrechtelijke onderwerpen, 2 februari 2023, p. 5.

⁷⁸ McGorry, P., & McMahon, M. (2021) 'Criminalising psychological violence in Europe: (non-)compliance with article 33 of the Istanbul Convention', *European Law Review*, 46(2), 211-227, p. 7.

beschermen tegen psychisch geweld. Er is interdisciplinaire en intersectionele samenwerking nodig om de puzzelstukjes in elkaar te passen, rode vlaggen te herkennen en op verschillende gebieden passende actie te ondernemen.⁷⁹

In 2023 en 2024 is er steeds meer aandacht gekomen voor femicide en psychisch geweld in de media,⁸⁰ bij het Openbaar Ministerie⁸¹ en in het parlement.⁸² Met het 'plan van aanpak tegen femicide, dat de minister voor Rechtsbescherming heeft aangekondigd voor het voorjaar van 2024⁸³, ligt er een grote kans voor de Nederlandse overheid om huiselijk geweld, inclusief psychisch geweld, aan te pakken en om haar verplichtingen onder het Istanbul Verdrag, EVRM en VN-Vrouwenverdrag na te komen.

⁷⁹ Marie-José van Hoof, Sander van Arum en Ine Avontuur, *'Intieme terreur, dwingende controle: De Noodzaak het Patroon te Herkennen en Mythen te Ontmantelen'*, SOZIO 4 november 2023 - Vakblad voor sociale professionals en het sociaal domein, p. 9.

⁸⁰ Saskia Belleman maakte met de Telegraaf een podcast-serie over femicide genaamd 'Zij is van mij', 27 januari 2024, zie: www.telegraaf.nl/nieuws/1751479777/start-podcast-zij-is-van-mij; Op 25 oktober 2023 schreef NRC een uitgebreid en indrukwekkend artikel met de titel 'Femicide in Nederland: voor deze vrouwen bleek hun relatie een doodvonnis', zie:

www.nrc.nl/nieuws/2023/10/24/femicide-in-nederland-voor-deze-vrouwen-bleek-hun-relatie-een-doodvonnis-a4178348; Op 4 maart 2023 schreef de Volkskrant het artikel 'De onheilspellende waarheid over de moord op vrouwen', zie:

www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2023/de-waarheid-over-partnermoord-is-onheilspellend~v661776/; Een poll van Radio 1 laat zien dat 78% van de luisteraars vinden dat er veel meer aandacht voor femicide moet komen in Nederland, 25 oktober 2023, zie:

www.nporadio1.nl/nieuws/stand-nl/8432e682-0fbc-4c55-a9fa-cfcacf566937/stand-nl-er-moet-veel-meer-aandacht-komen-voor-femicide.

⁸¹ Volgens Van Schoonderwoerd den Bezemer-Wolter van het Openbaar Ministerie is het vergroten van kennis en bewustzijn over femicide een van de belangrijkste thema's van 2024: [Femicide in Nijmegen | De Zaak | Opportuun \(openbaarministerie.nl\)](https://openbaarministerie.nl/onderzoek/femicide-in-nijmegen).

⁸² Zo werd er op 8 juni 2023 voor het eerst een rondetafel en op 27 september 2023 een commissiedebat georganiseerd over femicide door de Tweede Kamercommissie van Justitie en Veiligheid.

https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/uitgelicht/rondetafelgesprek-over-femicide. Op initiatief van Kamerlid Hanneke van der Werf (D66) vond de rondetafel plaats om inzicht te krijgen in wat er aan femicide voorafgaat en hoe het kan worden voorkomen. Er waren nabestaanden aanwezig, maar ook Landelijk Netwerk Veilig Thuis (LNVT), Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS), Sterkhuis, Federatie Nabestaanden Geweldslachtoffers, Slachtofferhulp, wetenschappers, journalisten en Olcay Gulsen namens UN Women. Veilig Thuis pleitte tijdens de rondetafel onder andere voor herkenning van rode vlaggen, voor het strafbaar stellen van intieme terreur, voor het zorgen dat de rechter vroegtijdig kan ingrijpen middels contactverbod en uitbreiding huisverbod en veiligheidsvoorwaarden, voor het zorgen voor veiligere en laagdrempeligere aangifte mogelijkheden, snellere opvolging bij ernstig huiselijk geweld, voor laagdrempelige en toegankelijke hulpverlening en voor publieksvoorlichting.

⁸³ Zie: www.tweedekamer.nl/kamerstukken/toezeggingen/detail?id=TZ202310-053&did=TZ202310-053